

דאילו בשמים ובארץ כתיב אף ידי וגומר –

For regarding heaven and earth it states; ‘my hand also’, etc.

OVERVIEW

בר קפרא taught that the handiwork of the righteous is greater than handiwork of heaven and earth, for regarding מעשה שמים וארץ the פסוק (אף ידי וגו') refers to it as one hand, however regarding מעשה צדיקים the פסוק (כוננו ידיך) refers to it as two hands. תוספות discusses and explains the difference.

The words אף ידי יסדה ארץ -

דמשמע חדא אף על גב דמסיים קרא וימיני טפחה שמים -

Indicates one hand (יד means my hand in the singular). Even though the verse concludes וימיני טפחה שמים (and my right hand measured the heavens) -

ואמר בשילהי הקומץ רבה (מנחות לו, ב ושם) דיד היינו שמאל¹ אם כן תרתי כתיב -

And the ברייתא teaches in פרק הקומץ רבה that יד means the left hand, so therefore two hands are written in the פסוק, not just one hand.

תוספות responds:

מכל מקום בחד מעשה ליכא אלא חד² -

Nevertheless in each individual action there is but one hand -

אבל במעשה צדיקים בחד מעשה כמו בית המקדש כתיב תרתי ידים:

However, regarding מעשה צדיקים even in one action, like building the ביהמ"ק, two hands are written מקדש אדני כוננו ידיך.

SUMMARY

By **מעשה** each **מעשה** required only one hand, but by **צדיקים** even one **מעשה** requires two hands.

THINKING IT OVER

תוספות begins saying דמשמע חדא referring to the word ידי;³ however ידי is only referring to מעשה ארץ, and the גמרא states יותר ממעשה שמים וארץ together?⁴

¹ The פסוק reads, 'אֶף יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ וַיִּמְיֵנִי טַפְחָה שָׁמַיִם', since יְמִינִי (which measured the שָׁמַיִם) refers to the right hand, it follows that יְדֵי (which founded the אֶרֶץ) refers to the left hand. [The ברייתא uses this to prove that the word יָדָךְ by תְּפִלְיִן refers to the left hand.]

² Only the left hand was יסדה ארץ and only the right hand was טפחה שמים.

³ This is the ד"ה of תוס' and he first mentions וימיני וכו' as part of a question, not the explanation.

⁴ See הפלאה.